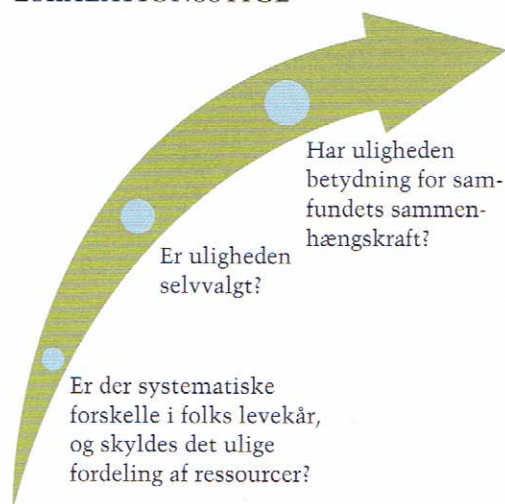

af, at de i virkeligheden er selvforskyldt. Debatten om Dovne-Robert, som bliver behandlet i kapitel 2, er et eksempel på det. Her så vi at danskerne generelt var tilfredse med kontanthjælpen før Robert-sagen, men ændrede kortvarig holdning efter sagen, som følge af at flere begyndte at anskue kontanthjælpsmodtagernes situation som selvforskyldt.

FIGUR 1.3 ULIGHEDENS
ESKALATIONSSTIGE

1.3 Årsagerne til ulighed

Et af de centrale aspekter inden for ulighedsforskningen er som sagt at kigge på årsagerne til den sociale ulighed. Hvad ligger der til grund for, at nogle sociale klasser har helt forskellige levekår, fx lever kortere, trives dårligere, føler sig mere ensomme osv.? Årsagerne kan lokaliseres flere forskellige steder. I figur 1.4 har vi lidt enkelt forsøgt at illustrere uenigheden om ulighedens årsager. Det vil sige, at vi i ulighedsdiskussionen kan vælge at lægge fokus på den første boks, dvs. betydningen af samfundets strukturer for uligheden (kaldes

også levevilkår). **Levevilkår** er det, vi kan betegne som en strukturel komponent, dvs. de forhold, vi generelt lever under i samfundet, de rammer, der er omkring vores liv. Det kan være, at Danmark generelt er et rigt land, og at vi generelt har et højt velfærdsniveau. Det kan også være, at vi lever i et samfund, hvor tempoet i dag er blevet så opskruet, at det er med til at forårsage ulighed for dem, som ikke er i stand til eller tilstrækkeligt hurtige til at tilpasse sig disse nye vilkår. Vi kan også vælge at lægge fokus på den anden boks i form af individet og **individets ressourcer**. Det vil sige, at årsagen til de ulige levekår skal findes hos individet selv i form af individets manglende ressourcer eller simpel dovenskab. Dette spørgsmål er i sig selv ideologisk betændt. Liberalistiske stemmer vil fokusere på individets (manglende) handlekraft, mens andre mere socialistiske stemmer i højere grad vil fokusere på individets manglende ressourcer. Endelig vil nogle hævde, at årsagen til uligheden snarere skal findes i **samfundets regler**, som tilgodeser bestemte grupper på bekostning af andre. Et konkret eksempel på dette finder vi ved at betragte de fysiske krav, som stilles til en person, der ønsker at blive politibetjent. Her betyder ens fysiske højde noget for den samlede vurdering af, hvorvidt man er egnet eller ikke egnet til at bestride arbejdet som politibetjent (kvinder = 164 cm og mænd = 172 cm, uden sko). Som politi-aspirant bliver man ikke direkte afvist på grund af ens højde, men ens muligheder forringes, hvis man måler mindre end den kønsfastsatte minimumsgrænse. Højdeforskellen knyttes sammen med en ulighed i livschancer. I kraft af sin højde bliver Anders' muligheder for at vælge sit drømmejob som politibetjent kraftigt reduceret, hvorimod mulighederne står helt åbne for Søren. Søren's muligheder skyl-

Tekst

FIGUR

Levevilkår

Fx landets sundheds generelle

Note: Insp

Struktur

Inden for mellem s fortalt gå er forhold styrer vor ger udgan stemt af i turperspe

des isoler at samfun stemt høj af funktion begunstig fælde høj

Tekstb

Begrebet u miske og s at være de

Begrebet s livschance afhængige

Livschance som den er

Levekår de

Tekstboks 1.2 Uligheden i et samfund

FIGUR 1.4 ULIIGHEDEN I ET SAMFUND – HVEM BÆRER ANSVARET?

Levevilkår	Personlige ressourcer	Reglerne	Levekår (output)
Fx landets økonomiske niveau, sundhedstilstand eller den generelle boligsituation		Fx karakterkrav	Fx arbejdsmiljø, boligforhold, antallet af venner

Note: Inspireret af „Udviklingen af befolkningens levekår over et kvart århundrede“ SFI, 2003, side 35.

Struktur/aktør-debatten

Inden for samfundsvidenskaberne skelner vi mellem **struktur-** og **aktørperspektivet**. Kort fortalt går strukturperspektivet ud på, at det er forhold uden for det enkelte individ, som styrer vores handlinger. Aktørperspektivet tager udgangspunkt i, at vores handlinger er bestemt af individet selv. Nogle har kaldt strukturperspektivet for et „marionetprogram“,

med henvisning til at mennesket opfattes som en marionet (dukke), hvis handlinger bestemmes af udefrakommende faktorer, og her varierer det blot, hvem der trækker i trådene. Modstykket til dette er konstruktørprogrammet, som henviser til, at menneskene er rationelle aktører, som selv handler. Dette svarer til aktørperspektivet. En tredje gruppe har forsøgt at bygge bro over disse perspektiver.

des isoleret set ikke, at han er høj, men at samfundet tillægger det at have en bestemt højde stor betydning for varetagelse af funktionen som politibetjent. Dermed begunstiger samfundets regler (i dette tilfælde højde) nogle, mens de begrænser

mulighederne for andre, og dermed bliver værdien af højde i denne sammenhæng social ulighedsskabende. Der er kort sagt forskel på Anders' og Søren's adgang til en af samfundets eftertragtede ressourcer, i dette tilfælde jobbet som politibetjent.

Tekstboks 1.3 Centrale begreber i bogen

Begrebet **ulighed** anvendes i denne bog som ulighed i ressourcer, dvs. fordelingen af økonomiske og sociokulturelle ressourcer i befolkningen. Ulighed i ressourcer kan således siges at være den uafhængige variabel, som forklarer den sociale ulighed.

Begrebet **social ulighed** anvendes i denne bog om de systematiske forskelle i levekår og livschancer i forskellige sociale klasser. Den sociale ulighed kan således siges at være den afhængige variabel, da den afhænger af mængden af ressourcer i de sociale klasser.

Livschancer defineres som de samlede muligheder for og begrænsninger i livsudfoldelse, som den enkelte kan forvente som følge af dennes position i samfundsstrukturen.

Levekår defineres som befolkningens levevis på en række forskellige områder.

En række andre eksempler kunne nævnes, herunder hvordan karakterkrav til bestemte uddannelser tilgodeser nogle grupper på bekostning af andre. Pointen er, at der ligger en ulighed indlejret i samfundets regler. Uanset hvor årsagen skal findes, så ser vi konsekvensen i folks **levestandard**, som også kan defineres som befolkningens levevis.

I september 2012 brød debatten igen om Dovne-Robert, som er ret illustrativ for, hvordan ulighedens årsager kan anskues ud fra mange forskellige vinkler. Robert (beskrives mere indgående i kapitel 2) var kort fortalt en kontanthjælpsmodtager, som blev landskendt, da han stod frem og fortalte, at han foretrak at være på kontanthjælp frem for at tage et lavtlønnet job. Nogle lagde hurtigt den vinkel, at det danske velfærdssystem havde udviklet sig til at være så generøst, at det slet ikke kunne betale sig at arbejde. Dette pegede på en levevilkårs-forklaring eller strukturforklaring, jf. figur 1.4. Andre rettede pilen mod Robert og mente, at her havde vi at gøre med en person, som var ressourcerstærk nok til at arbejde, og som derfor bare skulle tage sig sammen, mens andre igen mente, at Robert langtfra var repræsentativ for den typiske danske kontanthjælpsmodtager, som ofte kæmpede med helt andre økonomiske og sociale problemer. Dette peger på en individ-forklaring jf. figur 1.4. Robert selv pegede derimod på reglerne i beskæftigelsessystemet og sagde, at så længe beskæftigelsessystemet ikke kunne tilbyde ham et anstændigt job, så gad han ikke arbejde. Dette peger på en regel-forklaring jf. figur 1.4.

1.4 Lighedsbegreber

Ligesom der altid har været ideologiske slagsmål om årsagerne til ulighed, så har

der heller ikke været enighed om, hvilke former for lighed som skal være målet. Nedenfor præsenterer vi de tre primære lighedsbegreber, som vil indgå i bogen.

- **Formel lighed:** Handler om, at ingen personer alene på grund af deres køn, race, alder, socialgruppe osv. nægtes adgang til uddannelse, job, boliger, politisk deltagelse, lighed for loven osv. Fx er der i Danmark fri adgang til universiteterne (forudsat at man opfylder karakterkravene).
- **Chancelighed:** Udtryk for, at vi ønsker at skabe lige muligheder og livschancer uafhængigt af den klasseposition, vi fødes ind i. Vi ønsker her at udjævne folks forudsætninger for at opnå bestemte levekår, fx ved at udjævne social og økonomisk arv. Der skal med andre ord være lige muligheder blandt personer med samme evner. Dette betyder dog ikke nødvendigvis, at resultatet er det samme, da der kan være forskelle i evner, og at nogle er mere heldige end andre.
- **Resultatlighed:** Handler om, at alle personer inden for en social klasse i sammenligning med andre klasser skal nå de samme resultater. Ønsket er, at alle borgere opnår samme velbefindende eller velfærd. Sundhedssektoren er et eksempel på dette. I foråret 2014 var der således forslag fremme om, at kortuddannede personer skal have mere hjælp og vejledning end højtuddannede for derigennem at kunne skabe samme resultat i behandlingen af kroniske sygdomme.

Disse tre lighedsbegreber bringes løbende i spil i bogens kapitler. Særligt i ideologikapitlet vil lighedsbegreberne kæmpe mod hinanden, men også i løsningskapitlet (kapitel 11) vil de stå centralt.

1.5
græ

Det h
denne
social
har no
begreb
litet.
fattig
er det
ler om
gen og
matis
forske
om, a
situat
svære